

# ÖZGÜR VE KUTSAL

–Türk Din Eğitimi Tecrübesinde  
Eleştirel Pedagojinin Felsefi İmkânı–

Mustafa ÇETİN

Eskiyesi Yayınları: 230

ÖZGÜR VE KUTSAL

–Türk Din Eğitimi Tecrübesinde Eleştirel Pedagojinin Felsefi İmkânı–

Mustafa ÇETİN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.  
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak  
FCR

Baskı ve Cilt  
NY MATBAACILIK YAYINCILIK  
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA  
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Mart 2024

ISBN: 978-625-6781-42-9

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.  
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1  
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60  
Web: [www.fcr.com.tr](http://www.fcr.com.tr) • e-mail: [fcr@fcr.com.tr](mailto:fcr@fcr.com.tr)

# ÖZGÜR VE KUTSAL

–Türk Din Eğitimi Tecrübesinde  
Eleştirel Pedagojinin Felsefi İmkânı–

Mustafa ÇETİN

Ankara 2024

## Mustafa ÇETİN

[İzmit, 1979] İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde fizik öğrenimi gördü, Almanca Tercümanlık okudu, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. 2004-2011 yılları arasında Marmara Üniversitesi ve Kocaeli Üniversitesi'nde görev yaptı. Din derslerini eleştirel düşünme becerisi açısından incelediği tezle, yüksek lisansını tamamladı. Lisansüstü eğitim sürecinde Polonya'nın Krakov kentindeki Jagielloński Üniversitesi'nde ve ABD'de bulunan Boston College'de misafir araştırmacı olarak bulundu. 2022 yılında doktora eğitimini tamamladı. 2009 yılında Kocaeli Üniversitesi 12. Gençlik Şiir Yarışması ödülüne hak kazanmış olan yazar, Hopa'da öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

*Allah adın zikredelim evvela  
Vacib oldur cümle işte her kula.*  
Süleyman Çelebi

*There are more things in Heaven and Earth,  
Horatio, than are dreamt of in your philosophy.*  
William Shakespeare

*Beni sorgulayan, beni okumasını da bilir.*  
Jacques Lacan



*Ege'ye...*





## ÖN SÖZ

İnsanoğlu, doğduğu andan itibaren diğer canlılara kıyasla en çok bakım ve gözetim ihtiyacı duyan varlıktır. Kendi ayakları üstünde durabilecek olgunluğa oldukça geç yaşta erişen insanın bu eksikliği, eğitimin insan için ne denli önemli bir şey olduğunu gösteriyor. Ancak kadim zamanlardan beri insanı yaradılışın eşsizliği, var oluşun anlamı ve gerçekliğin doğası hakkında düşündürme göreviyle özdeşleşmiş olan eğitim olgusu, niceliksel değerin egemen olduğu ve en insani duyguların dahi ölçülebilir/sayılabılır verilere sıkıştırılmaya çalışıldığı çağımızda ekonomik getiri, küresel rekabete uyum ve politik itaati sağlama gibi maddi hedefler altında ezilmiş durumda. Bu durum, eğitim gerçekliği üzerine düşünen ve bu alanda duyarlılık sahibi pek çok kişide bir şeylerin yanlış gittiği fikrini uyandırıyor.

Kendisini çağ ve dünya karşısında sorumlu hisseden bir eğitimci ve ebeveyn olarak beni bu kitabı yazmaya sevk eden motivasyon, okul çağına gelen çocuğumu ve öğrencilerimi nasıl doğru bir şekilde eğitebileceğimi düşünürken ortaya çıktı. Bu arayışla çıktığım düşünsel yolculuk ve eğitime ilişkin okumalarım, âdeta suyun yatağını bulması gibi, beni eleştirel pedagojinin kapısına getirip bıraktı. Çağımızın faydacı ve nicelik odaklı eğitim söylemleri karşısında din eğitiminin bir incelikler manzumesi olduğunu/olması gerektiğini anımsamaya ve anımsatmaya matuf olarak başladığım bu mütevazı çalışmada vardığım sonuçlar bir nebze de olsa hakikati yansıtabiliyorsa, bu alanda mesai harcayan fikir ve kalem insanlarına mütevazı bir katkı sağlamış olacağım. Eğer düşüncelerim ve vardığım sonuçlar yanlışsa, en azından bu alanda çalışanlara, neyin yapılmaması ve hangi yolun seçilmemesi gerektiği hu-

susunda fikir vermiş olacağım. Bu açıdan yedi yıllık bir sürecin ürünü olan bu esere, *galip sayılır bu yolda mağlup* sözünüyle başlamak istiyorum.

Mustafa ÇETİN

Arhavi 2024

## İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ .....	9
BAŞLANGIÇ .....	13

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### EĞİTİMDE İDEOLOJİNİN KEŞFİ VE ELEŞTİREL PEDAGOJİYE

GİDEN YOL .....	23
1.1. Kurgununun Büyüsünü Bozmak: Eleştirel Kuram .....	32
1.2. Sınıfta Kalan Eğitim Söylemi: Modern Eğitim .....	36
1.3. Eleştirel Pedagojinin Esin Kaynakları .....	46
1.4. Tarafsız Eğitim Mümkün mü? .....	50
1.5. Freire Hangi Kıtayı Keşfetti? .....	54
1.5.1. EĞmek'ten Gelen Eğitim: Bankacı Eğitim Söylemi .....	58
1.5.2. Eğitim Özne'ye Karşı: Rıza ve İtaat Üreten Eğitim .....	63
1.5.3. Sürü Psikolojisine Karşı Öznellik Bilinci: İnsanlaştıran Eğitim .....	69
1.5.4. Özgürlük Üreten Eğitim .....	71
1.5.5. Hiyerarşiye Karşı Diyalog .....	74
1.5.6. Eleştirel Bilince Açılan Kapı: Farkındalaştırma .....	83
1.5.7. Bilme'yi Olma'ya Dönüştürmek: Eleştirel Düşünme .....	88
1.5.8. Eğitimde Hayata Dönüş: Sorun Tanımlama .....	92
1.5.9. Fikirden Beslenen Eylem: Praksis .....	96

### İKİNCİ BÖLÜM

DİN EĞİTİMİNDE ÖZGÜRLÜKÇÜ ARAYIŞLAR .....	99
2.1. Özgürlük Teolojisi .....	108
2.2. Eleştirel Pedagojinin Din Eğitimindeki Önemli İsimleri .....	114
2.2.1. William B. Kennedy .....	115
2.2.2. Thomas Groome .....	117
2.2.3. Daniel Schipani .....	122
2.3. Eleştirel Pedagojiye ve Eleştirel Din Eğitimine Yönelik Eleştiriler .....	125
2.3.1. Genel Eğitim Pratikleri Açısından .....	125
2.3.2. Din Eğitimi Açısından .....	130

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

<b>TÜRK DİN EĞİTİMİ TECRÜBESİ VE ELEŞTİREL PEDAGOJİ -----</b>	<b>135</b>
3.1. Türk Din Eğitimi Tecrübesinin Yapısal Arka Planı ve Güncel Fay Hatları -----	135
3.2. Eleştirel Pedagojinin Eleştiri Dili Bağlamında Din Eğitiminin Temel Sorunları-----	144
3.2.1. Bankacı Modelin Din Eğitimindeki Görünümleri-----	144
3.2.1.1. Bilgi Aktarımcı ve Ezberci Eğitim -----	147
3.2.1.2. Bilimsellik Kaygısı ve Nesnel Bilgi Odaklılık-----	159
3.2.1.3. Rekabet ve Sıralamaya Dayalı Ölçme ve Değerlendirme Mantığı-----	167
3.2.1.4. Teknik/Mesleki Bilgiye Verilen Aşırı Önem ve Uzmanlıkçı Bakış Açısı -----	173
3.2.2. Din Eğitimi Edilgenlik ve Kaderciliği Nasıl Besler?----	186
3.3. Eleştirel Pedagojinin İmkan Dili Bağlamında Din Eğitiminin Özgürlükçü Potansiyeli-----	196
3.3.1. Beşerden Eşref-i Mahlukata: İnsanlaştıran Din Eğitimi	196
3.3.2. Din Eğitimi Nasıl/Niçin/Neyden Özgürleştirir?-----	206
3.3.2.1. Toplumsal Düzlemde Özgürleşme -----	211
3.3.2.2. Bireysel Düzlemde Özgürleşme-----	222
3.3.2.3. Bir Özgürlük Arketipi Olarak Tevhid Kavramı --	229
3.3.3. Din Eğitiminde Hiyerarşiyi Kaldırmak: Radikal Diyalog--	242
3.3.3.1. Dünyayı Adlandırmaya Teşvik-----	247
3.3.3.2. Mesafeleri Kaldırmak: Öğrenen Öğretmen ve Öğreten Öğrenci -----	258
3.3.4. Din Eğitiminde Fark Etmek, Farkına Varmak, Farkındalaştırmak-----	270
3.3.5. Toplumsal Bilince Açılan Kapı: Eleştirel Din Eğitimi	279
3.3.6. Din Eğitimi Yaşama Taşımak: Problem Tanımlama-	296
3.3.7. Din Eğitiminde Eylemsellik: Praksis-----	314
<b>SONUÇ YERİNE-----</b>	<b>337</b>
<b>KAYNAKÇA-----</b>	<b>349</b>
<b>DİZİN-----</b>	<b>387</b>